НЕЩАСНА ПРИГОДА

Зовсім несподівано був я при кінці 19 століття свідком нещасної пригоди, яка навчила мене не маловажити нашої літератури. Така пригода вже, може, не лучиться нікому з українців-русинів у 20 столітті, і тому я розповім її на пам'ятку щасливим внукам і правнукам.

Я потребував книжки п. з. "Колоски з рідного поля" і прийшов до одного товариства купити її. Се товариство двадцять п'ять літ друкувало різні книжки і складало їх у своїм магазині. Показник книжок ріс і ріс, так що по 25 літах потрібний був цілий аркуш друку на вичислення самих заголовків книжок. Сей показник, розсиланий від часу до часу зі столиці на провінцію, будив там величезне патріотичне одушевления; кождий народолюбець показував його в потребі противникам народу і казав притім гордо: "Дивіться! Наша література! Скілько її!" І потім заховував показник у столику, щоб при вільній хвилі прочитати хоч заголовки.

1 В'язанка пісень (іт.).

— Праця невелика, а може придатися. Ану ж спитає хто:

— Читали ви "Зелену леваду"?

А патріот вивчив показник і каже:

— Читав! Се вийшло 1890 року і коштує 1 зр 1.

— Що ж ви думаєте про сі оповідання?

— Оповідання? Нічого собі! Гарні. От не пам'ятаю добре! Все забуваю. Здається, їх написав Пупченко.

— Так.

— От бачите! Хоч автора пам'ятаю.

У показнику вичитав і я, що в товаристві можна дістати "Колоски". Приходжу до урядника товариства.

— Маєте ви ще "Колоски"?

— Ви хочете купити? — спитав він мене здивовано і не-довірчиво подивився на мене крізь окуляри.

— Авжеж!

— Є! Є того ще сотки примірників. Дам вам за півдарма. Ходіть.

Урядник підсунув окуляри з середини носа вище, засвітив свічку, і ми пішли до магазину товариства. Магазин складався з двох комор, одної — неясної, а Другої — темної, і був заложений книжками знизу вгору аж під стелю. Колись, певно, було тут літератури менше; але в останніх кільканадцяти літах вона так зросла, що в&e не містилася на полицях і лежала стиртами на підлозі. Під самими дверми тяжким муром, зложеним з грубих книжок, лежала "Слов'янська держава сперед 3000 літ"; мур був високий на півтора метра, а грубий на метр, і ніяка людська сила була би не звалила його, хіба розкидаючи по книжці, як по цеголці. Коло "Слов'янської держави" то мурами, то чотиригранними стовпами лежали "Байки", "Снопи", "Квітки з рідних нив", "Зільник", "Церковні відносини", "Ранішні зорі" і "Підлісся". На них лежав порох давно не змітаний, але ще гриби не росли. Інші мури книжок подалися в сей або в той бік, декотрі й зовсім розвалилися — і магазин виглядав, як руїни старинного замку.

Урядник поставив світло на "Слов'янську державу" і зайшов в уличку поміж "Історію Русі" і "Вінки". Як заліз у сю уличку і схилився, то й зовсім

щез мені з очей. Але небавом, як із ями, витяг він оберемок книжок, поставив на "Вінки" і придивився заголовки:

— Е! Се "Гірка жіноча доля"! — сказав він, зігнувся

Золотий ринський — грошова одиниця в Австро-Угорщині. 9

і знову щез мені з очей. Витяг інші книжки і знову придивився. "Зелені левади"! Де ж ті "Колоски"? Десь тут я їх бачив! Лежали за "Хатою" коло "Малої менажерії". Я пам'ятаю!

Урядник шукав далі і зі щораз більшим завзяттям. Я взяв свічку в руки і посвітив йому ближче. Він до кількох хвиль обставив перше мене "Хатами", "Долинами", "Менажеріями", "Нивами", "Ланами", "Загонами" і "Снопами", а нарешті кинув мені під ноги "Зорі". Я сів на "Хату" і терпеливо дивився на роботу урядника. Він за хвильку окружив і себе "Хмарами", "Лунами", "Соняшни-ми промінням", "Громами", "З півночі" і "З полудня", "Довкола світа" і вже верх себе поставив "Зорю з місяцем".

— Нема! — чув я тілько його голос.— Де ж ті "Колоски" до біса загубилися!

І він уже з пересердям став викидати з дивної ями "В народ!", "За народ!", "Для народу", "Маруся", "Оксана", "Пріська", "Вишивки", "Жіноча неволя", "Руська кухарка", "Молитовник", "Монастир на горі Афоні", "Гній — душа в господарстві", "Чернець", "Зоологія", "Апокрифи"...

Я просто остовпів.

— Нема! — чув я тілько крик урядника.— Певно, на полиці вгорі!

І по хвилині я бачив, як він виліз з ями, став ногами на "Оксану" (драма в п'ятьох діях і 13 відслонах) і на "Руську кухарку", поковзнувся,

зліз черевиком у "Жіночу неволю", видряпався знову наверх і став твердо на "Апокрифах". Уже простяг руку до горішньої полиці, як отут і склалася нещасна пригода; полиці стояли перше твердо на книжках і ними також сильно підперті, а тепер, підкопані з усіх боків, не могли встоятися при стіні, під вагою українсько-руської літератури похилилися — і шур-р-р! звалилися на урядника. Він упав в яму поміж "Оксану", "Марусю", "Руську кухарку", "Молитовник" і "Черця", а зверху прикрили його інші книжки, що злетіли згори. На книжки впали полиці. Я ледви мав час відскочити і заховатися за "Хатами" та "Левадами".

Опам'ятавшися з переляку, я почув крик: "Рятуйте! Забила мене наша література!" Крик лунав, як із глибокої ями. Чим скоріше вискочив я з-поміж книжок, став на "Зорю з місяцем", припер полиці до стіни і як стану кидати "Хмарами", "Громами", "Лунами", "Хатами", "Долинами", "Менажеріями", "Снопами", "Оксанами" та "Руськими кухарками" — аж засапався. З-поміж "Жіночої неволі" сторчала рука нещасного урядника. Я вхопив її і давай тягнути! За рукою з'явилася небавом голова урядника, без окуляр, потім з-поміж книжок, як з-поміж цегол, виринули плечі, далі друга рука — тепер я схопив його за обі руки і насилу витяг чоловіка з українсько-руської літератури.

Він стогнав і нарікав.

— Нема,— каже,— "Колосків"! Чорт знає, де вони поділися. Тільки окуляри згубив.

— А не болить вас ніщо?

— Ще не знаю. Я в яму впав — полиця не вдарила мене... Щось у голові тільки шумить.

Але се не було так добре, як урядникові здавалося. Вернувши до канцелярії товариства, я зараз побачив у нього синяки на лиці. Потім

нараз заболіло його в боці, далі не міг рушити лівою рукою, а й до того щось у нозі йому сталося...

Не було іншої ради; його відвезли додому. Два тижні лежав він у ліжку і трохи не вмер. Але дав бог, що підвівся, і я побачив його знову.

— Знаєте,— казав він мені,— що мені найбільше догодило? Там на полицях лежало "Нещасне кохання>-І воно-то мені трохи костей не поломило! А "Правда" набила мені такого гудза на голові, Що я тепер і знати її не хочу...

1898